

ERTA YOSHDAGI BOLALARDA EMOTSIONAL TAJRIBALAR VA ULARNING PSIXOLOGIK RIVOJLANISHGA TA'SIRI

Raxmanqulova Maftuna O'ktam qizi

Toshkent viloyati Ohangaron Shahar
MMTT bo'limi tasarrufidagi 6-sonli
DMTTda tarbiyachi ISFT universitetining
“Pedagogika va psixologiya” Yo'nalishi 4-
kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada erta yoshdagi bolaning jismoniy va psixologik parvarishi, shuningdek, bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlash masalalari yoritilgan. Maqolada tarbiyachilar va pedagoglar uchun bolalarning hissiy holatini tushunish, o'z his-tuyg'ularini boshqarish va boshqalar bilan sog'lom munosabatlar o'rnatish ko'nikmalarini shakllantirishdagi muhim jihatlar tavsiflangan.

Kalit so'zlar: ilk yoshdagi bola, psixika, rivojlanish davri, nerv sistemi, ijtimoiy-emotsional rivojlanish

Аннотация: статья рассматривает физическую и психическую заботу о ребенке раннего возраста, а также поддержку социально-эмоционального развития для воспитателей детских садов. Подчеркивается важность роли педагогов в формировании навыков понимания эмоций детей, управления своими чувствами и правильного взаимодействия с окружающими.

Ключевые слова: ребенок раннего возраста, психика, младенческий возраст, нервная система, социально-эмоциональное развитие

Annotation: The article addresses the physical and psychological care of young children, highlighting the importance of supporting socio-emotional development in early childhood. It emphasizes the crucial role of educators in helping children understand emotions, manage their own feelings, and interact appropriately with others.

Keywords: child at an early age, psyche, infancy, nervous system, socio-emotional development

Erta bolalik davri va ijtimoiy-emotsional rivojlanish

1,5–3 yoshdagi bola uchun erkin harakat qilish, atrof-muhitni o'rganish va ijtimoiy aloqalarni boshlash davri juda muhim hisoblanadi. Shu yoshda bolaning ijtimoiy-emotsional rivojlanishi tez sur'atlarda sodir bo'ladi. Bola o'z his-tuyg'ularini anglab, ularni ifodalashga, boshqalarning hissiyotlariga e'tibor berishga intiladi.

Shu bois, erta yoshda emotsional barqarorlikni shakllantirish, o'zini va boshqalarni tushunishga o'rgatish, sog'lom ijtimoiy aloqalarni rivojlantirish muhimdir.

Ijtimoiy-emotsional rivojlanish tushunchasi. Ijtimoiy-emotsional rivojlanish bolaning o'z his-tuyg'ularini boshqarish, boshqalarning his-tuyg'ularini anglash, muloqot qilish, hamdardlik ko'rsatish va muammolarni ijobiy hal qilish kabi ko'nikmalarini o'z ichiga oladi. Har bir bola o'ziga xos rivojlanish yo'liga ega bo'lib, uning emotsional ehtiyojlari, muomala uslubi va ijtimoiy tajribasi tarbiyachilar va ota-onalarning individual yondashuvini talab qiladi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida faoliyat yurituvchi tarbiyachilar bolalarning ruhiy dunyosini tushunib, ularni qo'llab-quvvatlash va sog'lom muhit yaratishda muhim rol o'ynaydi.

Bolalarning ijtimoiy-emotsional ko'nikmalari. Bolalar rivojlanib ulg'aygani sari, ijtimoiy-emotsional ko'nikmalar ularga jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish, o'zaro munosabatlarni boshqarish va emotsional barqarorlikni saqlash imkonini beradi. Emotsional jihatdan rivojlangan bola o'z his-tuyg'ularini boshqaradi, boshqalar bilan muloqot qiladi, jamiyatda o'zini qanday tutishni biladi va ularning hissiyotlarini tushunib, mos ravishda javob qaytaradi.

Har bir rivojlanish bosqichida bola o'z ichki va tashqi dunyosini shakllantiradi, his-tuyg'ularni boshqarishni o'rganadi va jamiyat bilan muloqotga kirishadi.

1–3 yosh (Birinchi bosqich). Erta yoshdagi bolalarda birinchi bosqichda ular o'zini atrof-muhitdan ajratib, alohida shaxs sifatida anglashni boshlaydi. Bola o'zini va boshqalarni farqlashni o'rganadi. Shu davrda u ota-onasi va tarbiyachilarining hissiyotlarini sezadi, ularning kayfiyatlari va harakatlariga e'tibor beradi. Bola o'z hissiy holatini ifodalashni boshlaydi, lekin dastlab bu til orqali emas, balki mimikalar, ovoz intonatsiyasi va harakatlar orqali sodir bo'ladi. Shu bosqichda emotsional ko'nikmalarni shakllantirishning poydevori qo'yiladi.

3–5 yosh (Ikkinchi bosqich). Ushbu bosqichda bolaning ijtimoiy-emotsional rivojlanishi yanada chuqurlashadi. Bola o'z hissiy tajribalarini aniqroq anglab, ularni boshqarishni o'rganadi. Shu bilan birga, u jamiyat va guruh ichida qanday munosabatda bo'lishni tushunadi. Bolalar do'stlar bilan o'ynash, ijtimoiy rollarda o'zini ifoda etish, hamkorlik ko'nikmalarini egallaydi. Shu davrda ular boshqalarning his-tuyg'ularini ajrata boshlaydi, bu esa emotsional intellektning rivojlanishiga yordam beradi.

Tarbiyachi ijtimoiy-emotsional rivojlanishda katta va asosiy rol o'ynaydi. U bolalar bilan aloqada bo'lib, ularning hissiy holatini tushunadi va emotsional qo'llab-quvvatlashni ta'minlaydi. Bola o'z his-tuyg'ularini to'g'ri ifoda etish va boshqalar bilan ijobiy munosabatlar o'rnatish uchun tarbiyachining yordamini oladi.

Do'stlik va jamoaviy ishning ahamiyati katta. Tarbiyachi bolalarni bir-biriga yordam berishga, birgalikda jamoa bo'lib ishlashga o'rgatadi. Shu jarayonda ular sabr-toqat, hamdardlik va boshqalarning his-tuyg'ulariga e'tibor qilish kabi ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Pedagogik metodlar — o'yinlar, badiiy adabiyotlar, suhbatlar, guruhli faoliyatlar — bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda samarali vositadir. Shuningdek, har bir bolaning individual xususiyatlarini hisobga olish va turli metodlardan foydalanish pedagogik faoliyatning muvaffaqiyatini oshiradi.

Har bir bola uchun yondashuv individual va maxsus bo'lishi kerak, chunki psixologik rivojlanish bir-biridan farq qiladi. Shu bois, ijtimoiy-emotsional rivojlanish jarayoni bolaning sog'lom va muvaffaqiyatli jamiyat hayotiga tayyorlanishining poydevorini tashkil etadi.

Jismoniy o'sish va rivojlanish - erta bolalik davrida miyada, xususan frontal loblarda asab tolalarining sezilarli darajada sinaptik o'sishi va miyelinatsiya jarayoni kuzatiladi. Masalan, 2 yoshdan 6 yoshgacha bo'lgan davr miya rivojlanishi jihatidan keyingi bosqichlarga nisbatan tezroq kechadi. Miyaning rivojlanishi kognitiv qobiliyatlarning o'sishi bilan uyg'unlikda sodir bo'ladi. Taxminan besh yosh atrofida bolalar ravon va to'liq gapira boshlaydi, qo'llari va ko'zlarini ongli ravishda turli mimikalar bilan boshqarish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Ijtimoiy-emotsional o'sish va rivojlanish davri -bu davr bolalarda hissiy ifodalar, bog'lanish va shaxsiyat rivojlanishini o'z ichiga oladi. Bolalar qorong'ulikdan va yirtqich hayvonlardan qo'rqishi mumkin, va uch yoshga to'lgach, ular o'z jinsini anglashni boshlaydi. O'g'il bolalar ko'proq tajovuzkor bo'lishi mumkin bo'lsa, qizlar esa mehribonlik va hamdardlik ko'rsatadi. Shu bosqichda individual farqlar aniq seziladi.

Ilk bolalik davrida bolalarda paydo bo'lgan tengdoshlar bilan qiziqish maktabgacha yoshga yetgach, suhbat va muloqot qilish ehtiyojiga aylanadi. Birgalikda o'yin o'ynash, topshiriqlarni hamkorlikda bajarish bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi. Maktabgacha ta'lim muassasalarida jamoa ichida bolalar bir-biri bilan turli aloqalarni o'rnatadi va shu jarayonda ijtimoiy qobiliyatlari shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Jabborova M. Bolalarda ijtimoiy-emotsional rivojlanish asoslari, Ilm ziyo nashriyoti, Toshkent, 2020, 198 b.

2. Karimova Z. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi, O'zbekiston pedagogika nashriyoti, Toshkent, 2021, 240 b.

3. Mahmudova S. "Maktabgacha yoshdagi bolalarda hissiy tarbiyani shakllantirish", Pedagogik izlanishlar, 2021, No2, 45–50-betlar.

4. Nasriddinova D. Maktabgacha ta'limda tarbiyaviy ishlar metodikasi, O'zRTA Pedagogika instituti nashriyoti, Toshkent, 2022, 154 b.

5. G'ulomova R. Maktabgacha ta'lim psixologiyasi, Fan va texnologiya, Toshkent, 2019, 216 b.